

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ НА ОСНОВІ ДЕМАТЕРІАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ ЛОГІСТИЧНИХ ЦЕНТРІВ

Статтю присвячено дослідженню особливостей дематеріалізації діяльності регіональних логістичних центрів в Україні. Зокрема, проаналізовано передумови розвитку дематеріалізації та логістики у формуванні напрямків сталого розвитку регіонів, сформульовано поняття дематеріалізації діяльності регіональних логістичних центрів, проаналізовано її ефекти.

The article investigates the features of Ukraine's regional logistics centers dematerialization. In particular, prerequisites for the development of dematerialization and logistics in the formation of areas of sustainable regional development are analyzed, the concept of dematerialization of the regional logistics centers is formulated, its effects are analyzed.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Послідовний рух України шляхом ринкових економічних перетворень та реалізації євроінтеграційних прагнень в усіх сферах суспільного розвитку по-новому актуалізує питання регіональної політики та підвищує вимоги щодо її ефективності.

На сучасному етапі розвитку економіки України одним із головних чинників стабільності досягнутих позитивних тенденцій є забезпечення сталого економічного зростання на основі мобілізації та ефективного використання всього комплексу ресурсів і умов. Проте й надалі однією із ключових проблем залишається нераціональне використання матеріальних ресурсів.

Саме тому розроблення нової, науково обґрунтованої регіональної політики щодо найбільш ефективного використання природно-ресурсного та науково-технічного потенціалу набуває особливої актуальності.

Важливим за таких умов є вибір ефективних методів і підходів до управління, використання яких забезпечить конкурентоспроможність та сталий розвиток регіону, оптимізує інформаційні, матеріальні, транспортні потоки тощо. Саме такими методами володіє логістика.

Сталий розвиток має ґрунтуватися на принципах врахування можливостей природних комплексів витримувати антропогенні навантаження і забезпечувати стабільне функціонування біосфери та локальних екосистем. Від цього вирішальною мірою залежать їх корисна продуктивність, якість і комфортність життєвого середовища, екологічне та економічне благополуччя населення того чи іншого регіону.

Кожен регіон хоча й має певну відособленість економічних процесів, проте не є ізольованою макросистемою, а має численні інтеграційні зв'язки з іншими регіонами країни й (або) з закордонними країнами. Це зумовлює потребу у логістичному управлінні численними міжрегіональними матеріальними (природно-ресурсними) і супутніми їм фінансовими та інформаційними потоками.

У цих умовах особливої актуальності набуває вибір методів управління, врахування при їх виборі вичерпності природних ресурсів, насамперед невідтворюваних, вразливості навколишнього середовища, екологічної стійкості та ресурсно-екологічної місткості довкілля, межі його екологічного опору щодо негативних антропогенних дій.

За таких умов важливим напрямком щодо покращення екологічної ситуації в регіонах стала дематеріалізація, яка передбачає зниження матеріало- та відходомісткості соціально-економічних систем, тобто скорочення обсягів використання ресурсів та утворюваних відходів на одиницю виготовлюваної продукції. Основними причинами активізації цієї діяльності стало значне збільшення випуску продукції, неповне її використання з великою кількістю відходів, що призводить до виснаження ресурсів, нагромадження відходів, зростання забруднення навколишнього середовища та глобальне загострення екологічних проблем.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Серед науковців, які досліджували роль логістики у регіональному розвитку, а саме особливості формування регіональних логістичних центрів (РЛЦ), можна виділити: О. Белякову, Є. Крикавського, Р. Ларіну, О. Мороза, І. Рабаданову, Н. Чернопиську, П. Щедровицького та ін. Проблематику використання природно-ресурсного потенціалу регіонів успішно досліджували вітчизняні і зарубіжні вчені Є. Вайцеккер, П. Хокен, О. Ф. Балацький, Б. В. Буркинський, Л. Г. Мельник, І. М. Сотник, С. М. Ілляшенко, О. М. Теліженко, О. А. Веклич, Б. М. Данілішин та ін.

Проблемам дематеріалізації економічних систем присвячені праці зарубіжних вчених С. Ардеками, Д. Аусубела, І. Верника, П. Ваггонера, у яких досліджується економічна сутність дематеріалізації.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Враховуючи позитивні екологічні, економічні, соціальні та політичні наслідки дематеріалізаційних перетворень для логістичних систем, процеси дематеріалізації вже тривалий час відбуваються у розвинених країнах світу, забезпечуючи суттєву економію природних ресурсів у виробництві і споживанні при одночасному зростанні обсягів випуску товарів та послуг.

Для України дематеріалізація є порівняно новою концепцією, яка, проте, потенційно може стати одним з ключових елементів забезпечення реалізації політики сталого розвитку в країні.

У цілому ж можна зробити висновок, що існуючі наукові розробки в досліджуваному напрямі носять фрагментарний характер і не є універсальними для регіонів.

Постановка завдання. Концепція дематеріалізації набула значного поширення протягом останніх десятиліть у розвинених країнах світу, впливаючи на формування їх екологічної та економічної політики. Проте для України та її регіонів це порівняно новий науковий напрям, реалізація якого потенційно може стати одним із найбільш доленосних рішень для досягнення цілей сталого розвитку.

Отже, об'єктивно виникає необхідність у дослідженні процесів дематеріалізації логістичних систем, які супроводжуються зростанням частки інформаційної та скороченням матеріальної складової виробництва і споживання товарів та послуг, впливаючи на стан довкілля.

Метою статті є обґрунтування доцільності дематеріалізації діяльності РЛЦ для забезпечення сталого розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи феномен дематеріалізації на регіональному рівні, її варто трактувати як скорочення масштабів матеріалопотоку в регіональній економічній системі за рахунок зниження обсягів споживання продукції та енергії на одиницю валового регіонального продукту (ВРП) [1, с.66].

Активізація дематеріалізаційних процесів у регіонах України дає можливість скоротити інтенсивність використання деяких матеріалів у виробництві та споживанні продукції, що сприяє зменшенню кількості відходів, а отже, зниженню забруднення навколишнього природного середовища, зменшенню негативного впливу шкідливих речовин на здоров'я людини, скороченню викидів парникових газів в атмосферу, збереженню ландшафтів тощо [2, с.49; 3, с.49].

За результатами досліджень І. М. Сотник [2, с.50] активізація дематеріалізаційних процесів в економіці Сумської області, збільшення витрат на раціоналізацію

природокористування як з боку місцевих органів влади, так і суб'єктів господарювання здатні суттєво поліпшити соціально-економічне та екологічне середовище. Магістральними напрямками дематеріалізації в області, як і для інших регіонів України, на її думку, з якою погоджуються автори статті, мають стати такі:

- розроблення багаторівневої стратегії, регіональних та місцевих програм реалізації потенціалу ресурсозбереження та дематеріалізації в регіоні, оцінка їх соціо-еколого-економічної ефективності, визначення механізмів й інструментів реалізації з урахуванням пріоритетів переходу до інформаційного суспільства та сталого розвитку;
- упровадження комплексу еколого-економічних інструментів заохочення дематеріалізаційних змін виробництва і споживання;
- формування та стимулювання розширення попиту на екологічнобезпечну продукцію ресурсозберігаючого спрямування за активної участі місцевих органів влади (проведення рекламних акцій, інвестиційних форумів, виставкова діяльність тощо);
- розвиток регіональної інфраструктури дематеріалізації та ресурсозбереження зі створенням нових робочих місць переважно у сфері послуг та скороченням їх кількості у добувній та переробній промисловості (розширення мережі енергосервісних компаній; підприємств-виробників ресурсозберігаючого устаткування і продукції; організацій, що займаються встановленням та налагодженням, технічним обслуговуванням такого устаткування; установ, що здійснюють фінансування заходів з дематеріалізації та ресурсозберігаючої діяльності і т.д.);
- розширення виробництва продукції ресурсозберігаючого спрямування (моніторингових систем; приладів обліку ресурсів; технологій, устаткування та матеріалів для ресурсозбереження, інформаційних товарів і послуг тощо);
- стимулювання перероблення та знешкодження відходів (формування регіональної системи збору та сортування відходів, підвищення ступеня рециркуляції відходів на підприємствах регіону, залучення економічних інструментів для вирішення цих проблем);
- активізація інвестиційної діяльності у регіоні (пошук ефективних шляхів залучення інвестицій у регіональний розвиток, створення умов для підвищення інвестиційної привабливості регіональних господарських об'єктів);
- активізація еколого-орієнтованої інноваційної діяльності у сфері дематеріалізації та ресурсозбереження шляхом створення та функціонування інноваційних структур, розроблення і впровадження концепції техно- та екополісів на території областей;
- формування системи багаторівневого фінансування дематеріалізаційної та ресурсозберігаючої діяльності (розширення традиційного переліку джерел фінансування, надання певних пільг місцевими органами влади для фінансування заходів з дематеріалізації та ресурсозбереження, наприклад, пільг зі сплати місцевих податків, співфінансування таких заходів, розроблення та упровадження лізингових схем тощо);
- формування системи моніторингу дематеріалізаційної та ресурсозберігаючої діяльності на регіональному рівні з метою відстеження поточних проблем регіону, пов'язаних з ресурсовикористанням, та таких, що можуть бути вирішені за рахунок дематеріалізації і ресурсозбереження, прогнозування дематеріалізації та ресурсозберігаючої діяльності;
- екологічна освіта і виховання, ідеологічне забезпечення процесів дематеріалізації та ресурсозбереження (проведення громадських акцій, ознайомлення населення з основами дематеріалізації та ресурсозбереження через систему багаторівневої освіти та засоби масової інформації тощо) [2, с.49].

Якщо ж розглядати дематеріалізацію в діяльності логістичних центрів, то, на нашу думку, її варто трактувати як зменшення обсягів матеріальної складової логістичних потоків, що забезпечують функціонування логістичних центрів.

У своїй роботі [4, с.215] науковці стверджують, що РЛЦ мають стати основою формування регіональних логістичних систем. Вони сприяють просторово-часовій оптимізації матеріальних потоків у межах регіону, країни, також активізують розвиток

суміжних галузей та вирішення соціальних питань, сприяють зменшенню шкідливого впливу на навколишнє природне середовище, а отже, створюють умови для сталого розвитку регіону [4, с.122–123].

При виборі місця розташування логістичних центрів важливо враховувати:

- обсяги товарообороту та продукції, що буде зберігатися на складі;
- постачальників та споживачів продукції;
- інтенсивність вантажопотоків та терміни зберігання;
- можливість утилізації непотрібної тари та упаковки;
- транспортну доставку до споживачів.

Таким чином, усі ці параметри можуть впливати на навколишнє середовище у вигляді надмірного шуму, вібрації, утворення відходів та інших наслідків від збільшення обсягів вантажних транспортних потоків.

Діяльність РЛЦ надасть можливість істотно підвищити якість та ефективність транспортних процесів при здійсненні перевезень як на регіональному, так і на міжрегіональному рівні, а також зменшити навантаження на навколишнє середовище внаслідок оптимізації транспортних маршрутів. Для забезпечення ефективної діяльності РЛЦ використовуються системи та комплекси, що включають роботу декількох видів транспорту, кваліфікований персонал, інформаційні системи управління, які забезпечують широкий спектр логістичних та сервісних послуг [5, с.121].

Дематеріалізація діяльності РЛЦ дозволить підвищити економічну ефективність їх діяльності, скоротити час обробки замовлень за рахунок використання інформаційних технологій, оптимізувати час на здійснення сервісних процедур, а також дотримуватися вимог до режиму праці та відпочинку водіїв, зменшить кількість простоїв та аварій.

Розташування РЛЦ поблизу залізничних магістралей і перетину їх з автомагістралями, зі своїм виходом до головної мережі забезпечить ефективне здійснення вантажорозвантажувальних операцій, сприятиме зменшенню накопичення відходів [6; 7].

Не менш важливою у функціонуванні РЛЦ є діяльність логіста-оператора, від якого залежить насамперед призначення оптимального, а саме більш короткого, більш швидкого та більш дешевого маршруту постачання товару споживачам. Однією із важливих функцій діяльності логістичних операторів РЛЦ мають бути групування потенційних клієнтів до «критичної маси» перевезень шляхом об'єднання індивідуальних партій вантажу. Це, у свою чергу, зменшить викиди шкідливих речовин у довкілля внаслідок використання паливно-мастильних матеріалів.

Таким чином, можна стверджувати, що впровадження заходів дематеріалізації діяльності РЛЦ дасть можливість отримати такі позитивні результати:

- економічні: економічний розвиток регіону, скорочення матеріальних витрат, площ і часу на всі операції, а також концентрація зусиль на підвищенні конкуренції;
- соціальні: зниження рівня захворюваності населення, скорочення безробіття за рахунок створення додаткових робочих місць;
- екологічні: зменшення відходів, викидів в атмосферу, рівня шуму та вібрації у результаті розміщення РЛЦ за межами населених пунктів, ефективне використання землі, яка є непридатною для ведення сільського господарства; скорочення автотранспорту та зниження завантаженості автодоріг, а також паралельне використання залізничного транспорту на далеких дистанціях та неможливості під'їзних шляхів;
- регіональні: створення потужного транспортного вузла, ефективне використання землі, підвищення привабливості; підвищення добробуту населення тощо;
- транспортні: використання різних видів транспортування вантажів; можливість обробки транзитних потоків; консолідація транспортних систем регіонів і централізації їх управління.

Отже, можна зробити висновок, що РЛЦ мають бути еколого-орієнтованими, повинні орієнтуватися на оптимальну кількість транспорту, зменшувати час обробки вантажів, дотримуватися більш коротких відстаней транспортування, намагатися використовувати

прямі маршрути доставки, зменшувати обсяг використання матеріалів, запроваджувати інформаційні технології, наприклад, електронний документообіг, зменшувати кількість відходів, впроваджувати заходи ресурсозбереження тощо.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, дематеріалізація діяльності РЛЦ дає можливість досягти значних результатів у збереженні та раціональному використанні природних ресурсів, зменшенні рівнів забруднення довкілля при одночасному економічному зростанні. Тому дематеріалізаційні перетворення відіграють ключову роль у переході економіки регіону до сталого ресурсозберігаючого розвитку. Стимулювання таких процесів у всіх регіонах України з урахуванням вищезазначених теоретичних положень здатне забезпечити сталий розвиток української економіки вже у найближчому майбутньому. Проте таке стимулювання має бути частиною комплексного механізму управління дематеріалізацією національної та регіональних економічних систем.

Серед напрямків подальших наукових досліджень можна виділити такі:

- розроблення засад управління дематеріалізацією логістичних систем, спрямованою на забезпечення їх переходу до інформаційного суспільства та сталого розвитку.
- розроблення методологічних та науково-методичних підходів до комплексної оцінки соціо-еколого-економічної ефективності дематеріалізації на різних рівнях управління РЛЦ;
- формування механізмів управління дематеріалізаційними процесами логістичних систем різних рівнів;
- розроблення теоретико-методологічних засад створення еколого-економічного інструментарію управління дематеріалізацією логістичних систем.

Переваги застосування результатів даних наукових досліджень полягають у врахуванні впливу логістичної діяльності підприємств на навколишнє природне середовище, і здатні забезпечити ефективне управління (планування, прогнозування, контроль) процесами регіонального розвитку, узгодження дій центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо формування сталого розвитку в регіонах.

Список використаної літератури

1. Сотник І. М. Тенденції і проблеми управління дематеріалізацією виробництва й споживання / І. М. Сотник // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 8. – С. 62–67.
2. Сотник І. М. Дематеріалізація як фактор зростання внутрішньовиробничої ефективності підприємства / І. М. Сотник, Ю. О. Мазін // Сталий розвиток економіки. – 2012. – № 4. – С. 48–51.
3. Сотник І. М. Дематеріалізація як чинник підвищення конкурентоспроможності виробництва / І. М. Сотник, Ю. О. Мазін // Простір і час сучасної науки: матеріали Восьмої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (19–21 квітня 2012 р.). – К.: ТК Меганом, 2012. – Ч. 2. – С. 49–51.
4. Герасимчук З. В. Регіональні логістичні системи: теорія та практика: монографія / З. Герасимчук, Л. Ковальська, Н. Хвищун, О. Мороз. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2011. – 264 с.
5. Пасічник А. М. Світовий досвід створення транспортно-логістичної інфраструктури: стан та перспективи застосування в Україні / А. М. Пасічник, В. В. Кутирев // Вісті Автомобільно-дорожнього інституту. – 2011. – № 2 (13). – С. 121–128.
6. Дашенко Н. М. Розвиток логістичних центрів на сучасному етапі [Електронний ресурс] / Н. М. Дашенко. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Upsal/2009_6/09dnmcp.pdf.
7. Качуровський В. Є. Логістичний підхід як нова сучасна тенденція регіонального управління [Електронний ресурс] / В. Є. Качуровський. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/20111222/1_kachurovskij.htm.

Прийнято до друку 29.03.2013